

Sjælesorg på norsk

- Tanker omkring en uddannelsesorlov på Institutt for Sjelesorg på Modum Bad, Norge.
 Af landsleder i LM Kids, tidl. sognepræst i Toreby Sogn, Dan K. Månsson.

I efteråret 2008 fik jeg muligheden for 4 måneders uddannelsesorlov ved Institutt for Sjelesorg (IfS). En personlig drøm gik i opfyldelse. Fra IfS havde jeg fået et stipendium, som indeholdt et pastoralklinisk uddannelsesforløb og fri bolig mod at jeg i samme periode havde min kliniske praksis (sjælesorg) på IfS. Det var en enestående mulighed for at tilegne mig en sjælesørgerisk erfaring i et miljø med stor faglighed.

Modum Bad

Omkring 100 km vest for Oslo, ved Vikersund, en lille by mellem Hokksund og Hønefoss, 3 km oppe ad fjeldet, inde mellem grantræerne på toppen af fjeldet ligger Modum Bad, en lille 'by' af større bygninger og små familiehuse. Ved første øjekast ligner det bestemt ikke et sygehus. Og dog er Modum Bad en psykiatrisk klinik med plads til 127 patienter.

Klinikken hed oprindeligt et nervesanatorium og var skabt af en gruppe mennesker omkring Gordon Johnsen og Einar Lundby. Johnsen var speciallæge i psykiatri, mens Lundby var alment praktiserende læge. Begge var skattede fritidsforkyndere i kirker og bedehuse.

Gennem sit professionelle virke voksede et ønske frem hos Johnsen om et sted, hvor mennesker kunne rekreere og få sjælesorg. Lundby havde mange mennesker i sjælesorg, og hos ham voksede en vision frem om et psykiatrisk tilbud på kristen grund til de konfidenter (menneske som søger sjælesorg), hvis smerte også trængte til terapi.

Gordon Johnsen realiserede Lundbys vision, da han i december 1957 blev ledende overlæge på det nyetablerede nervesanatorium. Gennem flere års forarbejde lykkedes det de to frontkæmper at bane vejen for et kristent nervesanatorium, som på flere måder brød med samtidens normer.

Et af kravene fra det offentlige side var, at der skulle være et rum til vanskelige patienter uden håndtag på indersiden. Det blev etableret, men blev aldrig brugt.

Johnsen mente, at omgivelserne spillede en uvurderlig rolle for behandlingen. Derfor blev alle rum indrettet med kunst på væggene. Han drog selv til Oslo for at købe gardiner, møbler og maling til de forskellige rum.

Ca. hver 3. uge holdes der fortsat koncerter i festsalen eller kirken med kendte som mindre kendte kunstnere. Kort sagt var og er det vanskeligt også indenfor at se, at dette er et hospital.

Ved siden af nervesanatoriet blev den sekskantede Olavskirken bygget i 1976, hvor der tre gange om ugen holdes gudstjeneste: onsdag morgen en kort nadvermesse, torsdag aften en aftenmesse af varierende indhold og søndag højmesse efter Den norske Kirkes liturgi.

Stedet er i årenes løb blevet udbygget, men stilen er den samme. Det emmer af ro og fine sanseindtryk overalt på klinikken. Klinikken er stadig funderet i et kristent menneskesyn og har driftsaftale med det offentlige.

Her indlægges patienter med angst, traumer, depression, spiseforstyrrelser, eksistentielle kriser og religiøse vrangforestillinger. Et behandlingsforløb varer typisk i 3 måneder. I årenes løb er der til Klinikken knyttet en forskningsafdeling, et samlivscenter og et ressourcecenter for læger og sygeplejere, som slider med egne forhold.

Institutt for Sjelesorg

I 1975 – 18 år efter nervesanatoriets åbning – kan Gordon Johnsens oprindelige vision realiseres. "Institutt for Sjelesorg – Einar Lundbys stiftelse" slår dørene op for mennesker, som vil have en eller flere ugers rekreation med tilbud om sjælesørgeriske samtaler. Takket være et væsentligt

bidrag fra Lundby og indsamlede midler kunne stedet bygges. IfS er en selvstændig stiftelse med nære relationer til Klinikken. Personsammenfaldene i styrelserne var tydelige i begyndelsen.

Foruden tilbud om sjælesorg skulle stedet dygtiggøre mennesker til sjælesørgeriske opgaver. I årenes løb har IfS udviklet et væsentligt bidrag til den norske sjælesorgstradition både i Den norske Kirke, de kirkelige organisationer og frikirkerne. IfS udgiver Nordens eneste "Tidsskrift for Sjelesorg". Viften af tilbud og opgaver er bred og favner bredt i norsk kirkelandskab.

Indtil for nyligt har IfS alene levet af indtægterne fra rekreationsuger, kurser og tjenesteydelser og en god gaveindtægt fra IfS's venner. I efteråret 2008 lykkedes det IfS at komme på finansloven fra 2009. En håndgribelig og kærkommen anerkendelse af stedets mangeårige arbejde med sjælesorg. Samfundsøkonomisk er det en god investering, da en del mennesker bliver hjulpet gennem sjælesorgen på et tidspunkt, hvor de endnu ikke behøver at frekventere de psykologiske og psykiatriske institutioner.

I begyndelsen af 1970'erne hentede daværende sygehuspræst og senere leder af IfS, Per Frick Højdal, som den første den pastoral-kliniske uddannelse (PKU) til Europa, altså til Modum Bad. Han var uddannet vejleder i USA og begyndte at uddanne nordmænd, fortrinsvis præster, indenfor dette sjælesorgskoncept.

I dag er det muligt at tage kurset flere steder i Norge. Mange har i tidens løb taget denne uddannelse, som også er en del af Den norske Kirkes tilbud om efteruddannelse og specialisering for præster. Kurset er i dag organisatorisk og fagligt knyttet til Menighetsfakultetet (MF) i Oslo, så det samtidig giver studiepoint f.eks. til en mastergrad eller andet.

Pastoral-klinisk uddannelse i norsk kontekst

Den pastoral-kliniske uddannelse stammer fra USA, hvor præsten Anton Boisen i 1920'erne blev indlagt på et psykiatrisk hospital. Han kæmpede med sit sinds mørke og fik også besøg af stedets hospitalspræster.

Nidkære og velmenende præster evnede ikke at lytte sig ind til hans smerte. Deres budskab var ikke relevant for hans situation. Hans oplevelse af ikke at være mødt i sit mørke skabte hos ham et ønske om at kvalificere sjælesorgen, så den havde fokus på konfidenten. Det blev til den i dag udbredte Clinical-Pastoral Education, som kan tages flere steder i USA og har bredt sig til flere lande i lidt forskellig skikkelse. Jeg har mødt den norske model.

PKU er procesorienteret: erfaring erhverves gennem praksis – refleksion over egen praksis gennem undervisning og dialog – integration af reflekteret erfaring i ny praksis. PKU vægter sjælesorgens egenart uden at ignorere psykologien. Sjælesorg er ikke terapi. Teologien psykologiseres ikke. Psykologi og psykiatri er nyttige hjælperedskaber.

Sjælesorgen kan ikke læres, men den kan i høj grad kvalificeres gennem læringsprocesser, der fremmer personlig kompetence, det er bl.a. selvindsigt, teoretisk kompetence og integrationskompetence, det er faglighed og personlig integritet.

Sjælesørgeren må have en vis indsigt i menneskets normale psyke og afvigelser. Sjælesørgeren må også kende sig selv, sin egen historie, sin egen væremåde og reaktion på andre mennesker. Om ikke sjælesørgeren kender sig selv, vil der ske langt mere i sjælesorgens rum, end sjælesørgeren er opmærksom på. Endelig må sjælesørgeren kende sit eget teologiske fundament. I sjælesorgens rum føres sjælesørgeren ind i konfidentens mørke og bliver berørt. Samtidig har sjælesørgeren et fundament, hvorfra der kan spørges ind til konfidentens eget fundament eller rækkes nogle ledetråde. Uden et eget reflekteret ståsted er sjælesørgeren ikke i stand til at blive en medvandrer i konfidentens liv men snarere en hund i et spil kegler.

Sjælesorg foregår i enrum mellem en sjælesørger og en konfident og er fortrolig. Med konfidentens viden bliver samtalen i anonymiseret form genstand for supervision. Dette sker for at give sjælesør-

geren en større selvindsigt og evne til at aflæse konfidenten. Det betyder, at der under hele kursusforløbet er fokus på ens person, faglighed og tro.

Min egen vej til IfS

Interessen for psykiatri går tilbage til tiden, hvor der skulle vælges studieretning. Som ung teologistuderende fik jeg hos en ven lov at låne en "Ved kilden", en 25-års jubilæumsbog for Modum Bad. Artiklerne om Modum Bad og specielt artiklerne om PKU fangede min opmærksomhed. Her var noget, hvor interessen for teologi og menneskers åndelige og psykiske ve og vel gik hånd i hånd. Senere udfordrede en anden ven mig til at skrive om bibelbrug i sjælesorg. IfS og sjælesorgen blev fulgt bl.a. gennem Tidsskrift for Sjelesorg.

Som præst tog jeg et sjælesorgskursus på Teologisk Pædagogisk Center i Løgumkloster. I samme takt som jeg efteruddannede mig fulgte flere og flere henvendelser fra folk indenfor som udenfor sognet, kirkevante som uvante, om samtaler.

Af underlige veje blev jeg udfordret af mennesker med åndelige oplevelser, de gerne ville have hjælp til at forstå, og af mennesker med smertefulde oplevelser af religiøse overgreb specielt i kirkelige miljøer med sekteriske træk. Jeg blev inviteret med i et nordisk symposium af sjælesørgere med erfaring indenfor sjælesorg med sektramte mennesker. Invitationen førte mig efter 20 års ønske til IfS. Her lærte jeg institutleder Arne Tord Sveinall at kende. Han blev min indgang til et stipendiat ved IfS, hvor det blev muligt for mig at tage PKU og samtidig erhverve mig en god portion sjælesorgserfaring under supervision.

Mit møde med IfS og Modum Bad

Fra en hektiske hverdag på hjemmefronten og i Sundkirken, hvor jeg til daglig var præst, var det en mærkbar ændring at træde ind i hall'en på IfS. Pejseren, som er tændt det meste af året, sofaen, lænestolene, stearinlysene, billederne og farverne på væggene får en til at skifte ned i et lavere gear. Her bliver man mødt med varme, så man føler sig velkommen.

De tilstødende stuer bærer præg af Einar Lundbys møbler og billeder. Stilen er som et ældre norsk hjem. Og netop det hjemlige er et bevidst valg. Husets gæster skal føle sig hjemme på IfS.

Efter en kort introduktion og indtagelse af eget kontor og samtalerum, blev opgaverne givet med vekslende intensitet. Samtaler med konfidenter, afholdelse af tidebønner, enkelte undervisningsopgaver, gudstjenester i Olavskirken og meget mere.

At holde gudstjeneste i Olavskirken, hvor en god del af kirkegængerne er patienter på Modum Bad, var en god læring i at reflektere på en ny måde over ordene, der skulle forkyndes. I Sundkirken sidder der også psykisk syge mennesker og mennesker mærket af prøvelser, de fortjener på samme måde at opleve sig set og inkluderet i forkyndelsen.

Rekreationsuger

De, som kommer til IfS for at have en rekreationsuge og for de flestes vedkomne et samtaleforløb med en sjælesørger, kommer med meget forskellig baggrund. Jeg havde samtaleforløb med en budhist, præster, frikirkefolk, missionsfolk og mennesker uden kirkelig praksis.

Stedets gode renommé ude i landet gør, at mange har frimodighed til at komme her. Halvdelen må betale opholdet af egen lomme, mens kirkeligt ansatte oftest får det betalt af deres organisation. Endelig er der en lille gruppe, som får opholdet betalt af kommunen, hvis de f.eks. er sygemeldte.

En rekreationsuge har tilbud om typisk et samtaleforløb på 3 samtaler med en sjælesørger. Der er tid til gåture i skoven. Biblioteket rummer både faglitteratur, opbyggelige bøger og romaner. Et par dage er der foredrag. Morgen og middag er der tidebøn. 3 gange i ugen er der, som tidligere skrevet, gudstjeneste i Olavskirken. Alt sammen er tilbud, gæsterne kan gøre brug af. Intet er obligatorisk.

I spisesalen er der tre borde. Ved de to af bordene kan der snakkes. Ved det tredje bord, kan de sætte sig, som gerne vil spise i tavshed.

På alle måder forsøges det praktiseret, at gæsterne indenfor stedets rammer er frie til at være sig selv og rummet som sådan. For slidte mennesker, der trænger til ro er det en befrielse at være i et miljø, hvor det er tilladt at gøre det, man magter.

Bøn

I sjælesorgens rum er bøn et ofte tilbagevendende tema. Bedeskuffelser er der mange af. Nogle af de, som kommer til samtale, er for længst holdt op med at bede, for Gud er totalt fraværende. Alligevel er det en sjælesørger de opsøger. Ja, af og til kan en sjælesørgerisk samtale godt læses som en lang bøn, hvor sjælesørgeren repræsenterer den fraværende Gud. Sjælesørgerisk samtale er dialogisk, en samtale mellem Gud, konfident og sjælesørger.

Einar Lundby, en af de store inspiratorer til IfS, var ikke i tvivl om, at en af sjælesorgens krumtapper var bøn, altså sjælesørgerens egen bøn før, under og efter samtalen.

Heldigvis er en sjælesørger ikke kaldet til at forsvare eller forklare Gud. Sjælesørgerens opgave er at følge konfidenten i sin klagebøn. Som Benny Andersen siger: "En klage er til for at høres – ikke en stil, der skal rettes i" (Synspunkt vedrørende klagesange, 1974). Der sker noget med os, når smerten deles med en anden: "Bær hinandens byrder, således opfylder I Kristi lov" (Gal.6,2), skriver Paulus. Kristi lov er kærlighedens lov. I sjælesorgens rum kan det ske, at Kristi kærlighed afspejles i mødet mellem en sjælesørger og en konfident. Og da er vi inde ved en livsnerve i sjælesorgen: "Sjælesorgens mål er et møde mellem Guds hjerte og menneskets sjæl" (Leif Gunnar Engedal, en af IfS's mangeårige medarbejdere, professor ved MF i Oslo)

I nogle samtaler eller samtaleforløb indgår et ønske om forbøn eller fællesbøn, men langt fra alle samtaler. For nogle er det ikke et ønske, for andre ville bøn i det rum overskride en personlig grænse.

Langt flere er med i bøn, når der morgen og middag er tidebøn i Det blå Kapel. Om morgenen er 'alterbilledet' helt vidunderligt, når solen står op mellem grantræerne midt i 'billedet', eller når sneen stille daler ned udenfor vinduet og reflekterer lyset ind til os i kapellet.

Tidebønnerne ledes af staben på skift. Der synges fra Den norske Salmebok, læses en Davidssalme i veksellæsning, læses et selvvalgt bibelord efterfulgt af et minuts stilhed til refleksion eller bøn. Tidebønnen afsluttes med en fastformuleret bøn, salmesang og en velsignelse.

Fredag middag i de uger, hvor der er rekreationsophold, holdes en forbønsgudstjeneste, hvor de, som ønsker det, kan få forbøn under håndspåleggelse med en fast formuleret bøn. Mange benytter dette tilbud som en fin afslutning på ugens samtaleforløb.

Hver fredag morgen mødes stedets sjælesørgere til bøn i Det brune Kapel. Vore forskelligheder til trods kunne vi mødes til en kort andagt med fælles bøn. Jeg tænker, at det er en af stedets styrker.

Et for mig stærkt øjeblik i søndagens højmesse i Olavskirken var, når dagens præst under kirkebønnen fra alteret løftede krukken med alle ugens bønner op mod himlen for at minde Gud om disse menneskers smerter og glæder. Hver eneste søndag var krukken fyldt af lapper skrevet af Modum Bads patienter, IfS's gæster m.fl. Kirken står åben døgnet rundt, så hvem som helst når som helst kunne søge ind i kirken, tænde et lys, skrive en bøn, læse i Bibelen eller finde ro for sjælen.

Udfordring til dansk efteruddannelse

I Danmark har vi ikke et tilbud om en pastoral-klinisk uddannelse. Og det anes heller ikke i horisonten. Danskere, som ønsker en PKU må fortsat tage til udlandet.

Også i fremtiden vil der være brug for sjælesorgens rum; i en folkekirkelig sammenhæng vil konfidenter ty til præsten eller sognemedhjælperen. Vi har flere gode tilbud om sjælesørgerisk uddannelse i Danmark med hver sin profil og omfang. Med det nyligt stiftede Forum for Sjælesorg er der grund til at tro, at der kunne blive endnu mere fokus på sjælesorgens egenart og faglighed bredt i dansk kirkeliv. Alligevel har jeg et ønske om, at vi også i Danmark fik et tilbud om en pastoral-klinisk uddannelse. Først og fremmest pga. selve læringsprocessen i PKU. Dernæst pga. det tværkirkelige og internationale fagmiljø, man naturligt bliver en del af. Endelig ser jeg en gevinst i, at PKU er en internationalt (aner)kendt uddannelse. Den giver 20 ECTP, hvorfor den kan indgå i en videreuddannelse. I fremtiden, tror jeg, det vil blive nødvendigt for danske præster især (hvor usmageligt de end vil opleve det) at kunne dokumentere deres faglighed ud over i egen andedam. Formentlig vil det også i højere grad danne basis for tværfagligt samarbejde, som både konfidenter, sjælesorgen og behandlingssystemerne kunne have glæde af.